

Demograafiline üleminek

Koostaja: Ülle Liiber

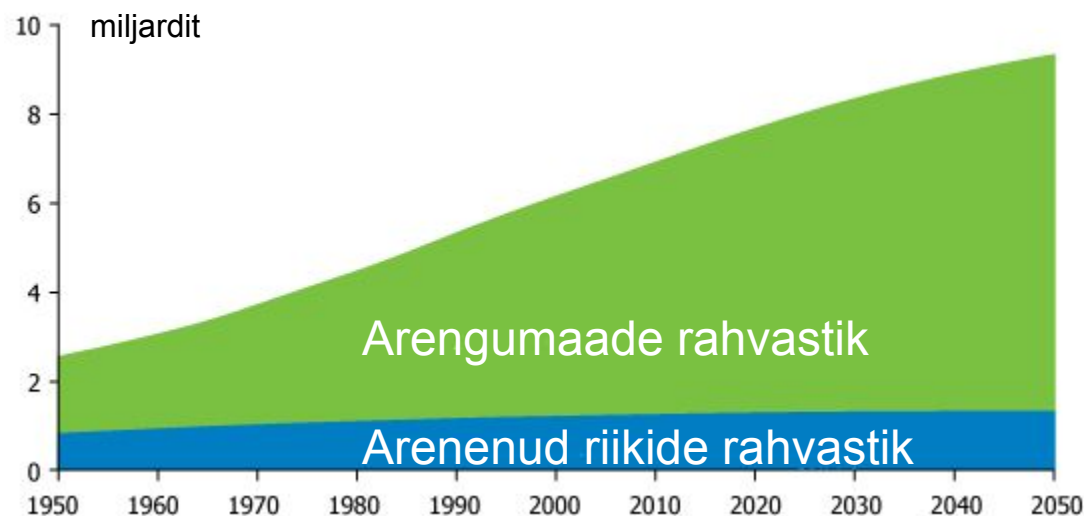
Avaldatud Creative Commonsi litsentsi „Autorile viitamine + jagamine samadel tingimustel 3.0 Eesti (CC BY-SA 3.0)“ alusel, vt <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/ee/>

Esitluse valmimist toetas

<http://mitchieville.com/category/descending-families/>
<http://www.officialchosenfate.com/2009/01/mommy-moments-family-picture.html>

Miks maailma rahvaarv kiiresti kasvab?

- Maailma rahvastiku kasvutempo on langenud 2,1%-lt 1960. aastal 1,2%-le 2010 aastal.
- Siiski jätkub rahvaarvu kiire kasv, peamiselt arengumaade arvel.

- Et mõista, miks maailma rahvastik nii kiiresti kasvab on vaja selgitada, kuidas toimub **demograafiline üleminek**.

Esitluse valmimist toetas

United Nations Population Division, *World Population Prospects: The 2010 Revision*, (2011).

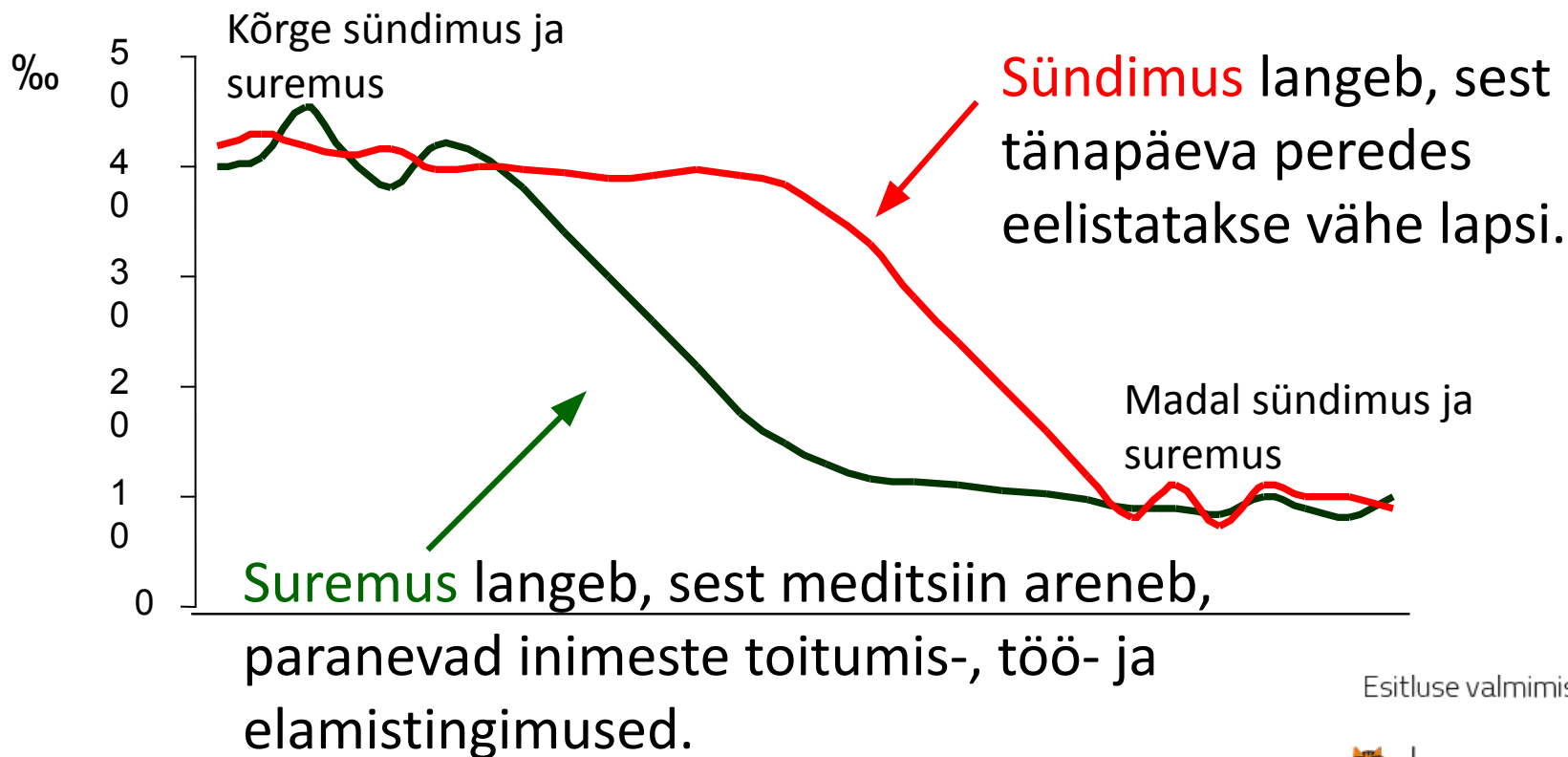
<http://www.prb.org/Publications/Datasheets/2011/world-population-data-sheet/population-bulletin.aspx>

Tiigrihüppe Sihtasutus

Demograafiline üleminek

- Demograafilise ülemineku mudel kirjeldab sündimuse ja suremuse trende pika aja jooksul.
- Sündimus ja suremus muutuvad teatud seaduspära järgi.

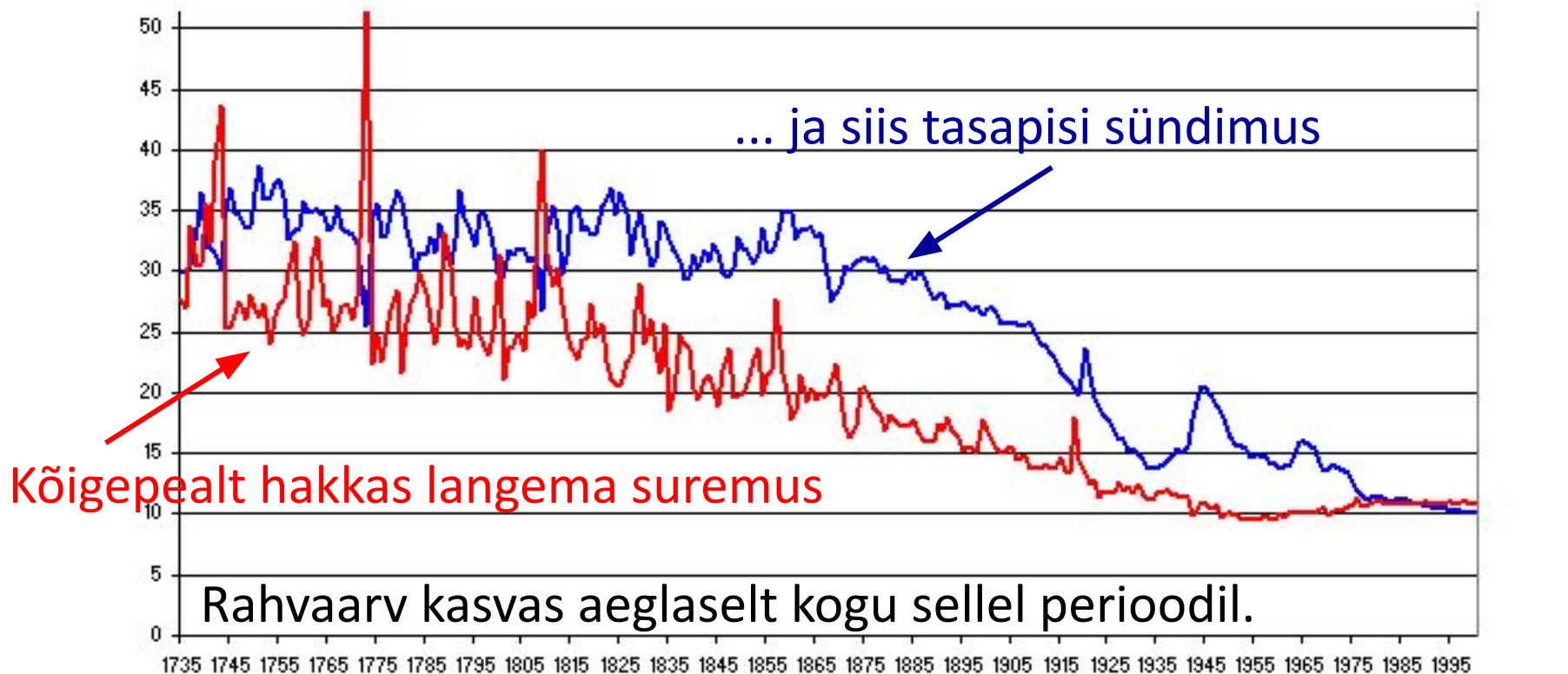
Esitluse valmimist toetas

Tiigrihüpe Sihtasutus

Demograafiline üleminek arenenud riikides

Arenenud riikides toimus demograafiline üleminek mitme sajandi jooksul. Rootsis näiteks 1745-1975.

Esituse valmistamise toetus

Tiigrihüppe Sihtasutus

Demograafiline üleminek arengumaades

Arengumaade rahvastikus on kiired muutused toimunud viimase 50-60 aasta jooksul alates II maailmasõjast.

Mehhiko rahvaarv hakkas väga kiiresti kasvama 1950. aastast.

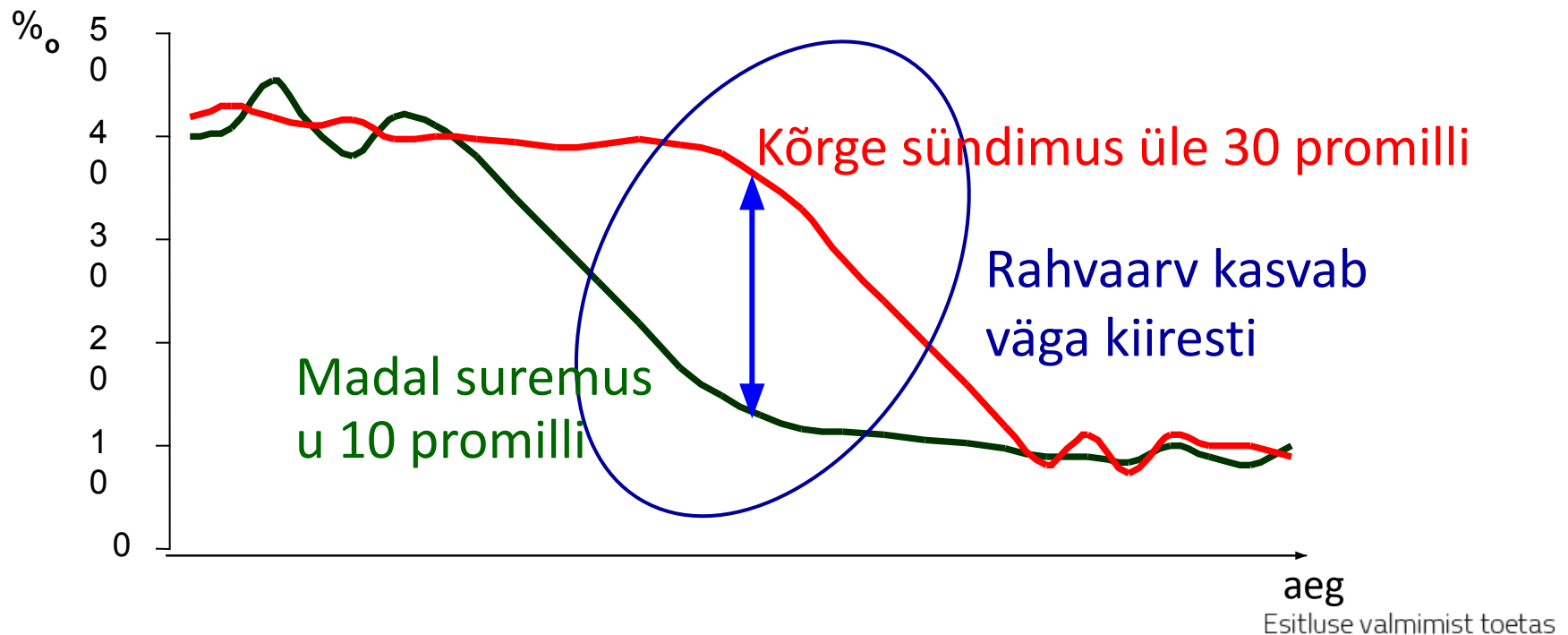
Esitluse valmimist toetas

Tiigrihüppe Sihtasutus

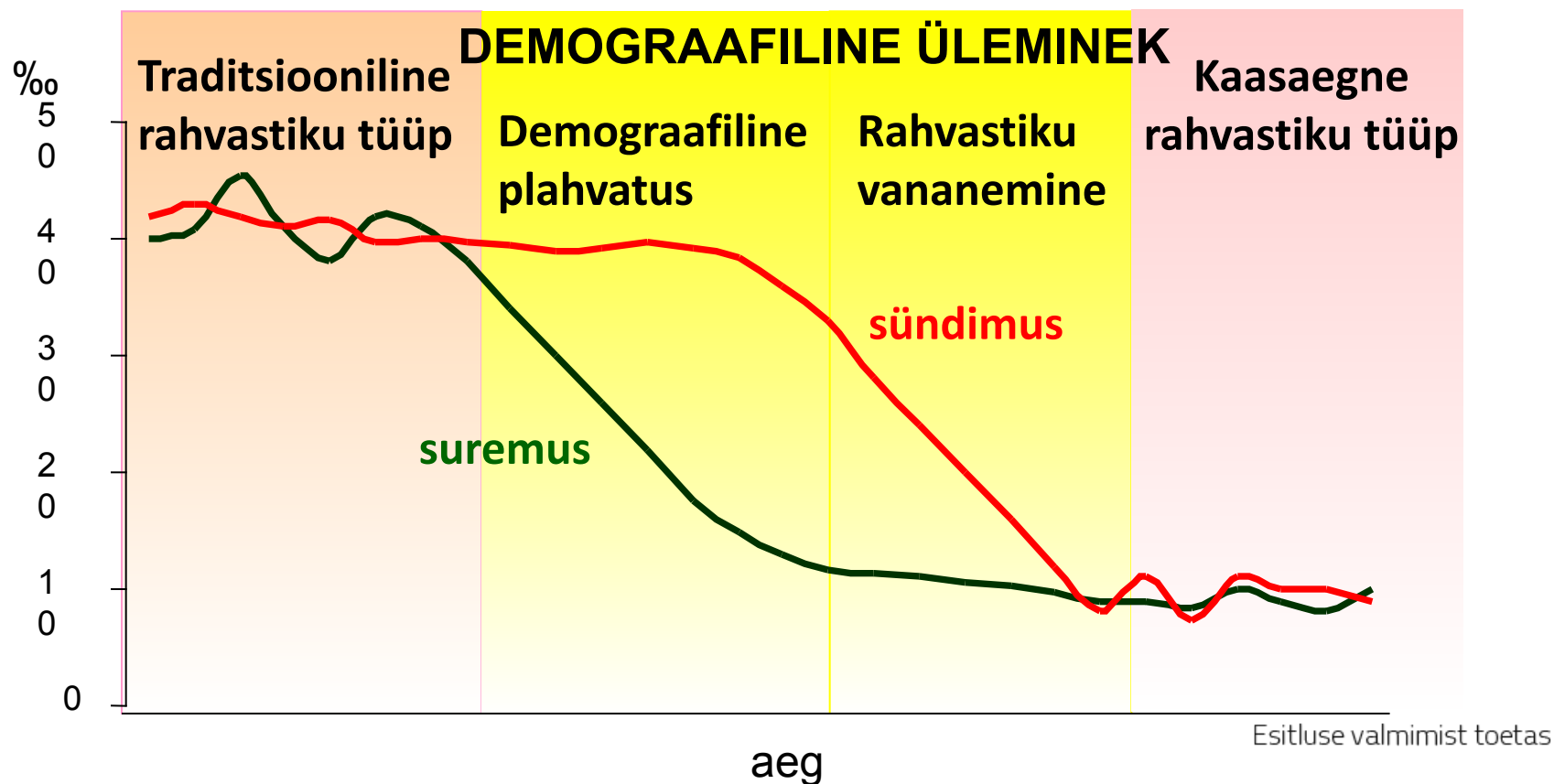
Miks maailma rahvaarv kiiresti kasvab?

- Suur osa arengumaid on demograafilise ülemineku etapis, kus suremus on madal ja sündimus endiselt kõrge ning seetõttu on loomulik iive (sündimuse ja suremuse vahe) suur.

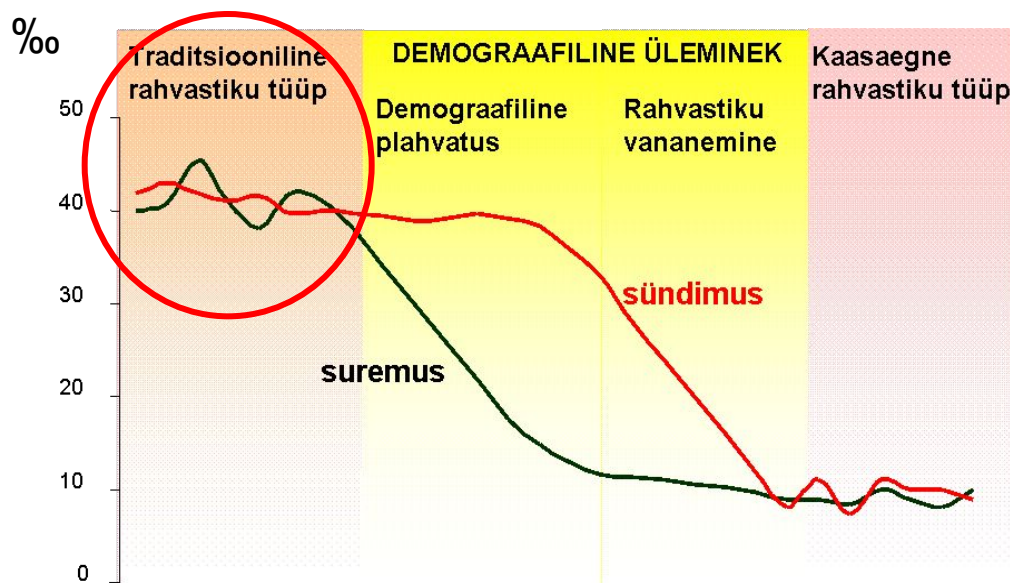
Demograafiline üleminek e siire

Iga riigi rahvastik liigub aja jooksul kas kiiremini või aeglasemalt traditsiooniliselt rahvastiku tüübilt kaasaegsesse. Seega läbitakse arengus neli etappi:

Traditsiooniline rahvastiku tüüp

- Nii sündimus kui ka suremus on kõrged (35-45 ‰), mis tähendab, et iive on väike ja rahvaarv kasvab aeglaselt või ei kasva üldse.

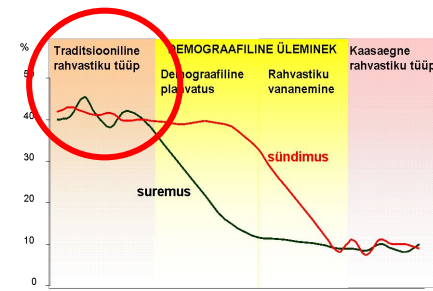
- Peres on keskmiselt 7–8 last, neist kasvab täisealiseks vaid kolm kuni neli.
- Inimeste keskmine oodatav eluiga on vaid 35–40 aastat.
- Vanureid on rahvastikus väga vähe, vaid paar protsenti.

Esitluse valmimist toetas

Tiigrihüppe Sihtasutus

Traditsiooniline rahvastiku tüüp

- Suur sündimus, sest:
 - ei toimu pere planeerimist ega ole kontrolli sündimuse üle;
 - imiku- ja väikelaste suremus suur, seetõttu soovivad vanemad palju lapsi, lootuses, et mõned ellu jäävad;
 - lapsi on peres vaja, et need aitaksid tööd teha ja hiljem vanemaid ülal pidada;
 - lapsed on viljakuse sümbol;
 - mitmed religioonid (katoliiklus, islam, hinduism) kiidavad heaks suure perekonna.
- Suur suremus (eriti laste hulgas), sest:
 - sagedane nälg ja alatoitumine nõrgestab inimesi;
 - madal hügieenitase ja puhta vee puudumine soodustab haiguspuhangute ja epideemiate levikut;
 - madal meditsiini tase (vähe arste, haiglaid, ravimeid).

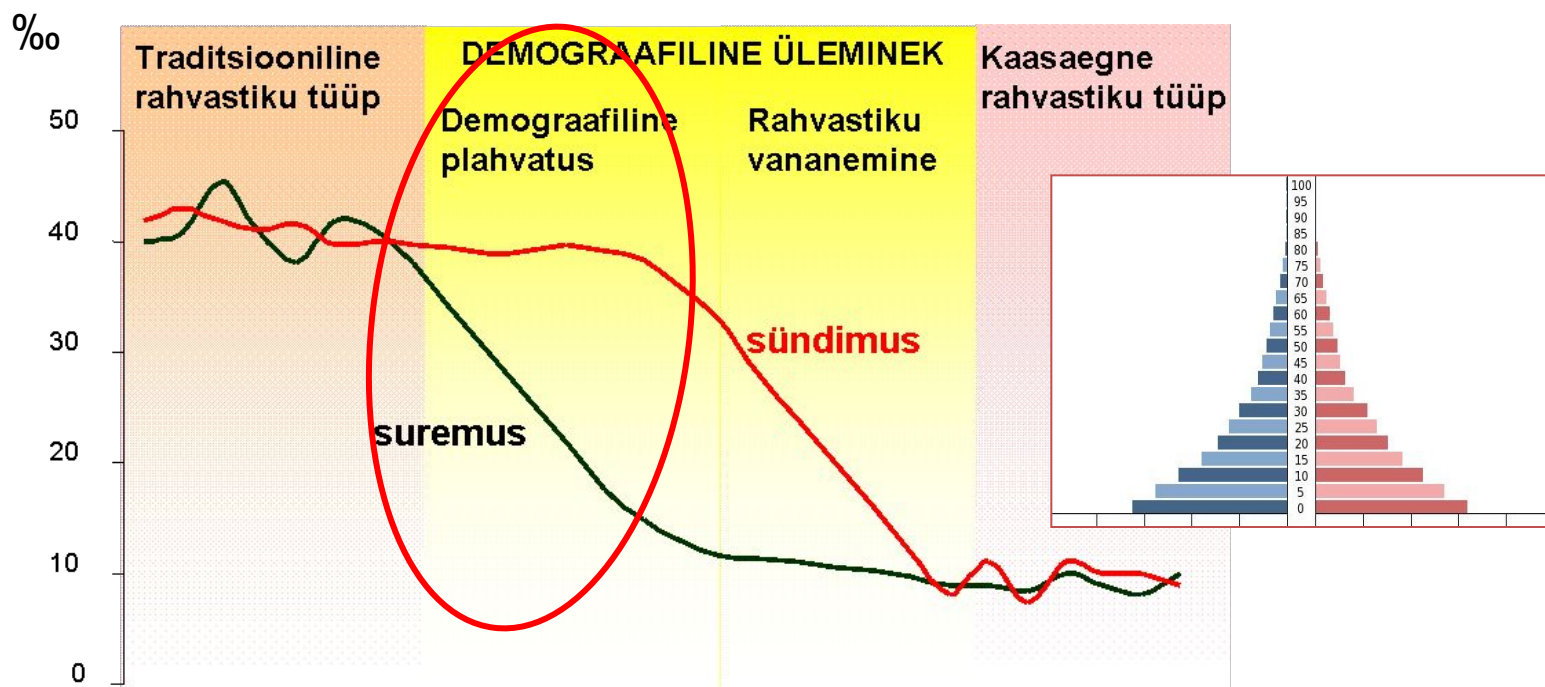
Esitluse valmimist toetas

Tiigrihüppe Sihtasutus

Demograafiline plahvatus

- Suremus hakkab kiiresti langema, kuid sündimus jääb endiselt kõrgeks (30-40 ‰) rahvaarv kasvab väga kiiresti (plahvatuslikult).

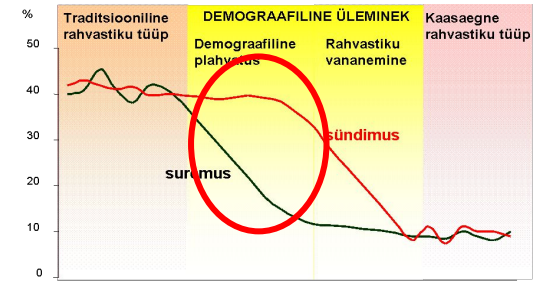
- Euroopas algas demograafiline üleminek 18. saj lõpus, plahvatuslikku rahvaarvu kasvu ei toimunud.
- Paljud arengumaad on praegu just selles etapis, nende rahvaarv kasvab väga kiiresti.

Esitluse valmimist toetas

Tiigrihüppe Sihtasutus

Demograafiline plahvatus

- **Suremus langeb, sest:**
 - arstiteadus areneb, paraneb arstiabi ja uute ravimite kättesaadavus,
 - paranevad elamis- ja töötingimused, inimesed elavad kauem;
 - kasutatakse puhast joogivett, haigused levivad vähem;
 - paraneb toiduainetega varustus;
 - väheneb imikusuremus.
- **Sündimus jääb endiselt kõrgeks, sest:**
 - suure pere traditsioonidel on tugev jõud;
 - raskendatud on rasestumisvastaste vahendite kättesaadavus.

Esitluse valmimist toetas

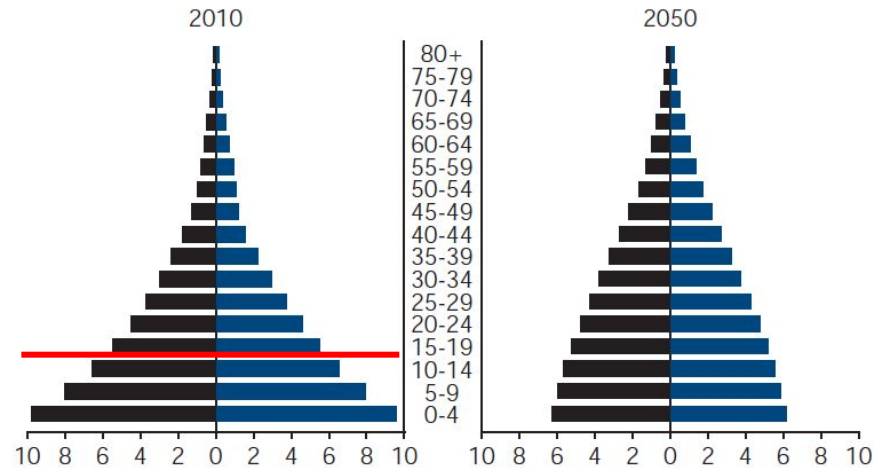
Kiire rahvaarvu kasv - Uganda näide

- Suhteliselt vaene riik Aafrika keskosas, kus elab 35 mln inimest.
- Kuigi on rakendatud mitmeid rahvastikupoliitika meetmeid, jätkub rahvastiku kiire kasv 3,3 % aastas. Kui nii jätkub, siis 2031. aastaks rahvaarv kahekordistub.
- Rahvastik on väga noor, mediaanvanus 15 aastat.
- 0-14 aastaseid on rahvastikust 50%, üle 65 aastaseid 2%.
- Sündimus 47,5 ‰ ja suremus 11,7 ‰. Loomulik iive 35,8 ‰

Naiste roll ühiskonnas.

- Abiellutakse juba enne 18 eluaastat ja hakatakse kohe sünnitama.
- Naine sünnitab keskmiselt 6-7 last.
- Naiste haridustase meestest madalam.
- Suurem osa naisi peab loomulikuks, et laste arvu üle otsustab mees.
- Vaid 18% abielunaistest kasutab efektiivselt rasestumisvastaseid vahendeid.
- Paljudel naistel, kes tahaksid, pole võimalik rasedusest hoiduda.

Esitluse valmimist toetas

Tiigrihüppe Sihtasutus

Kiire rahvaarvu kasv - Uganda näide

Tervishoid

- Imikute ja väikelaste suremus on väga kõrge, (62,5 ...
- Naistel ja lastel on raskendatud juurdepääs tervishoiuteenustele.
- Väga paljud on HIV positiivsed või AIDSi haiged.
- Paljud lapsed on alatoidetud ja haiged.

Uganda paljulapseline perekond

Majandus

- Vaene riik, kus 65% inimestest on päevane sissetulek alla 2 \$.
- SKP inimese kohta 1300\$.
- Põllumajanduses hõivatud 23%, tööstuses 24% ja teeninduses 52%.

Väljakutsed

Olulist rõhku teleb pöörata perepoliitikale, haridustaseme tõstmisele.

Noorte hulgas selgitustöö tegemine ja rasestumisvastaste vahendite jaotamine.

Kahjuks ei jätku valitsusel raha perepoliitika elluviimiseks.

Esituse valmimist toetas

Sündimus väheneb - Guatemala näide

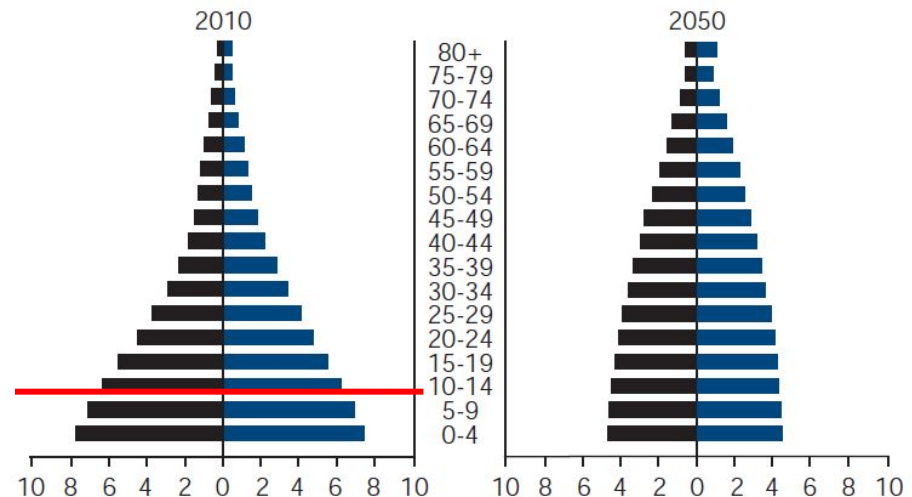
- Suhteliselt madala arengutasemega riik Kesk-Ameerikas,
- rahvaarv 14 miljonit;
- lühikese aja jooksul on sündimuse ja suremuse näitajad märgatavalt langenud.
- Ladina-Ameerikas noorima rahvastikuga riik, mediaanvanus 20 aastat.
- 0-14 aastaseid on rahvastikust 38%, üle 65 aastaseid 4%.
- Sündimus 26,9 ‰ ja suremus 4,9 ‰, loomulik iive 22 ‰.

Naiste ja laste tervishoid

Kuigi tervishoiuteenuste kättesaadavus aina paraneb, on imikusuremus veel endiselt kõrge: 110 surnult sündinud last 1000 sünni kohta. Suurem osa naisi sünnitab endiselt kodus.

Kuni 5-aastaste laste suremus on langenud 109-lt 1987. a 42-ni 2008/09. Paljud imikud on alakaalulised ja põevad mitmeid haigusi, mida saaks ära hoida.

Esitluse valmimist toetas

Sündimus väheneb - Guatemala näide

Pereplaneerimine

- Keskmine laste arv naise kohta on vähenenud 5,6 lapselt (1987) 3,2 lapsele (2011).
- See on saavutatud tänu pereplaneerimisele.
- 44 % naistest kasutab moodsaid pereplaneerimise meetodeid (rasestumisvastaste vahendite kasutamisest kuni naiste steriliseerimiseni).
- 31% abielunaistest tahab rasestumist edasi lükata või sellest loobuda, kuid ei oska efektiivselt kasutada rasestumisvastaseid vahendeid.

Guatemala perekond

Riigi sotsiaalpoliitika

- Sotsiaalse ja Rahvastikupoliitika programm, mille prioriteetideks on imikute ja väikelaste tervishoiu parandamine ning HIV/AIDSi ennetamine.
- Riik toetab sünnituse eelset ja järgset emapuhkust.
- 30% alkoholi aktsiisist läheb tervishoiuprogrammide toetamiseks.

Esitluse valmimist toetas

United Nations Population Division, *World Population Prospects: The 2010 Revision* (2011).

<http://www.prb.org/pdf11/world-at-7-billion.pdf>

<http://briennacaldwell.theworldrace.org/>

Tiigrihüppe Sihtasutus

Sündimus väheneb - Guatemala näide

Sooline ebavõrdsus

- On siiski endiselt suur ja väheneb aeglaselt.
- Kui 1987 ei olnud oli 38% naistest üldse koolis käinud, siis 2009 oli neid 20%. Maia naiste hulgas oli langus veelgi suurem 67%-35%le.
- Paljud naised on kinni iganenud vaadetes: naine peab mehele alluma ka siis kui ta ei nõustu mehel vaadetega.
- Naine peab küsima mehelt luba, et töötada kodust väljaspool või et minna näiteks linna arstile. Pere planeerimises on juhtroll mehel. Mõned leiavad, et mees võib naist peksmise läbi karistada.

Majandus

- SKP inimese kohta on madal 5200 \$;
- Riigi peamised tulud tulevad turismist, tekstiili- ja õmblustööstuse ning põllumajandussaaduste ekspordist.
- 50% hõivatuist töötab põllumajanduses, 15% tööstuses, 35% teeninduses.
- Väga suured erinevused sissetulekutes, ¼ elab alla 2 \$ sissetulekuga päevas.
- Majanduslik kihistumine avaldub ka sotsiaalses käitumises.
 - Jõukamatel naistel on vähem lapsi (1,8), vaesematel rohkem (5,7).
 - teadlikult planeerivad peret jõukad perekonnad.

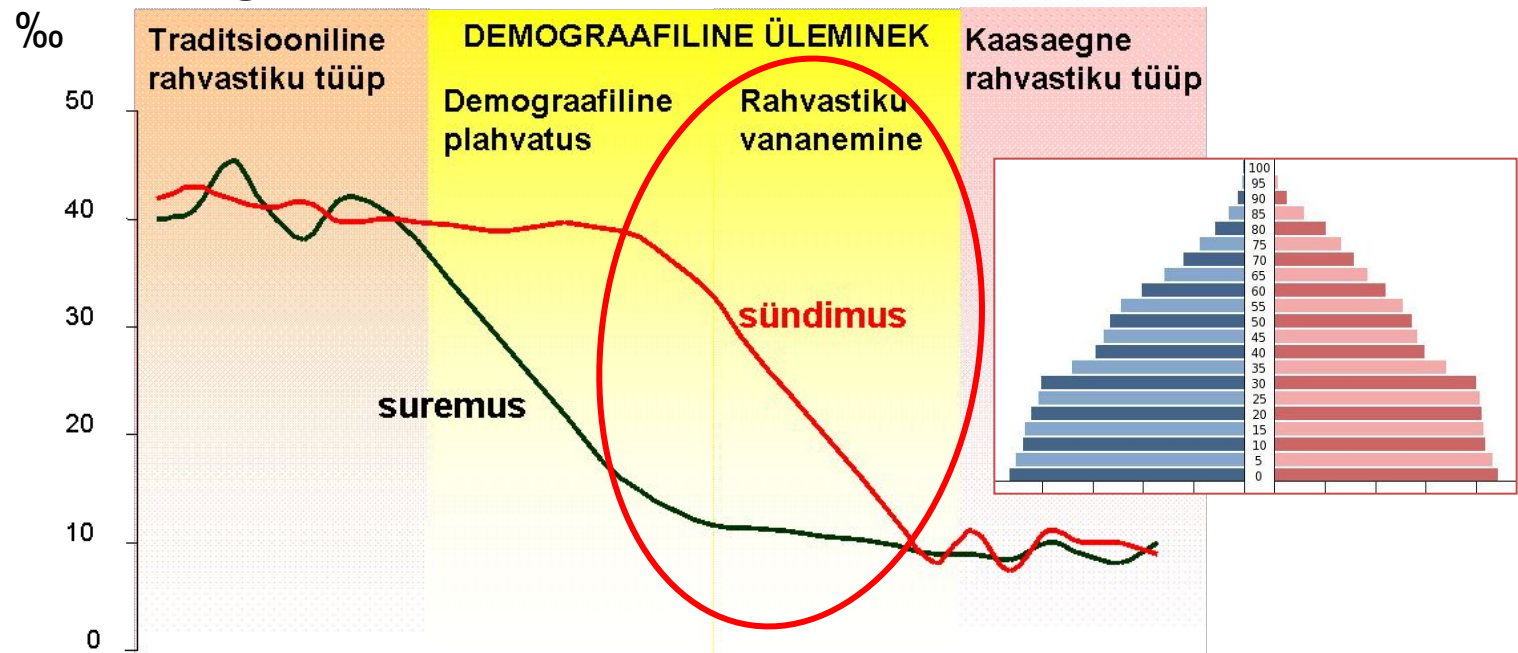
Esitluse valmimist toetas

Tiigrihüppe Sihtasutus

Rahvastiku vananemine

- Sündimus hakkab kiiresti langema (20 ‰-le) ja jätkuvalt langeb ka suremus (umbes 10 ‰-le). Loomulik iive väheneb ja rahvaarvu kasv aeglustub.

- Laste osatähtsus rahvastikus väheneb, vanemaealiste osakaal tõuseb.
- Keskmise oodatav eluiga kasvab.

Esitluse valmimist toetas

Tiigrihüppe Sihtasutus

Rahvastiku vananemine

- Sündimus langeb, sest naiste haridustase tõuseb ja
 - hakkab toimima pereplaneerimine, kasutatakse järjest enam rasestumisvastaseid vahendeid,
 - väikelapsi jääb rohkem elama, ei ole vaja nii palju sünnitada;
 - töö muutub kergemaks, töötingimused paremaks, peres pole vaja enam nii palju töökäsi;
 - üha enam hakatakse väärtustama materiaalseid rikkusi (suurem elamine, autod) ja vaba aega ning vähem suurt perekonda;
 - naised hakkavad rohkem väärtustama tööd ja karjääri ja mitte koduperenaiseks olemist.

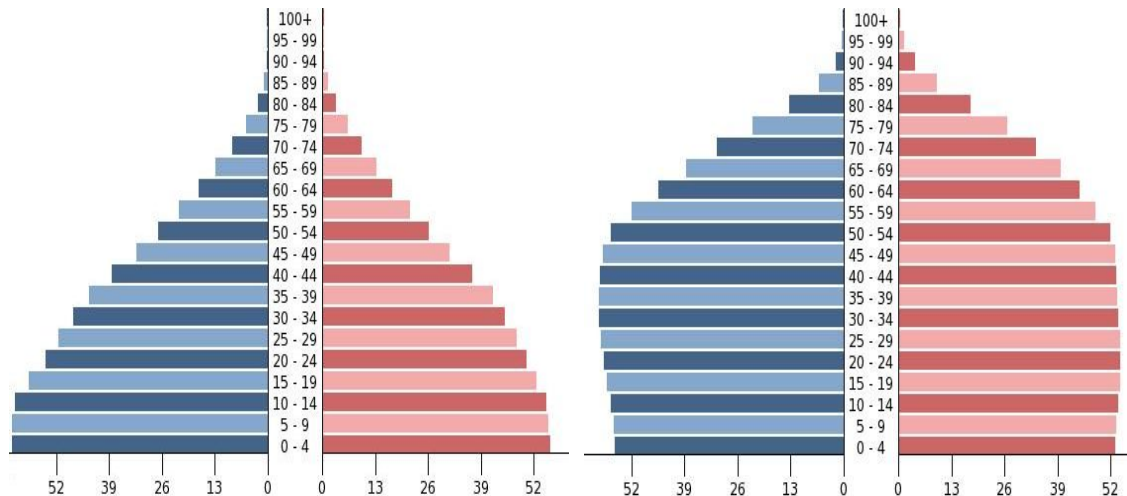
Esitluse valmimist toetas

Tiigrihüppe Sihtasutus

Pikaajaline rahvastikupoliitika - India näide

- Indiast saab kohe maailma rahvarohkeim riik, 2011.a. elas seal 1,2 miljardit inimest.
- Viimase 10 aastaga suurenes rahvaarv 181,5 mln inimese võrra. Võrdluseks: ainuüksi poisse vanuses 0-4 on ligi 67 miljonit, so rohkem kui Prantsusmaal elanikke.
- Sündimus ja suremus on langenud, kuid rahvaarv kasvab.
- Suhteliselt noor rahvastik, mediaanvanus 26 aastat.
- 0-14 aastaseid on rahvastikust 30%, üle 65 aastaseid 5,5%
- Sündimus 20,9 ‰ ja suremus 7,5 ‰, loomulik iive 13,4 ‰.

Esitluse valmimist toetas

Tiigrihüppe Sihtasutus

Pikaajaline rahvastikupoliitika - India näide

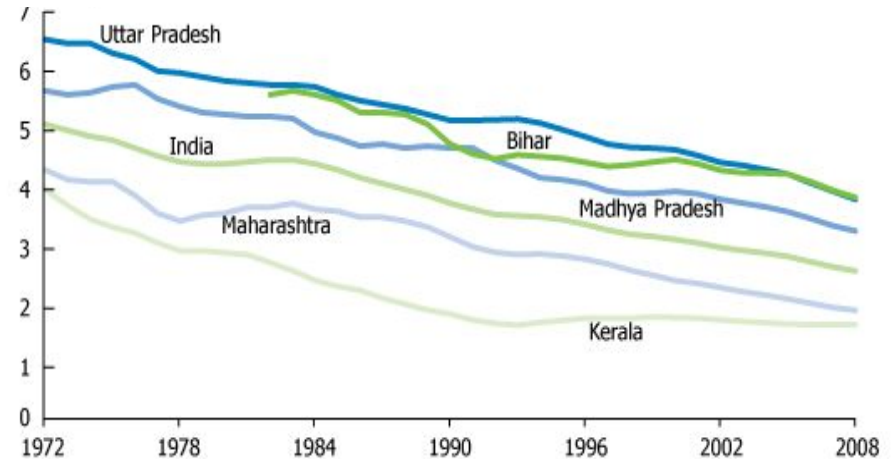
Sündimus langeb, kuid aeglaselt

- Osariikide vahelised erinevused on endiselt väga suured.
- Vähe naisi kasutab rasestumisvasta-seid vahendeid, põhjuseks vaesus ja nende vähene kättesaadavus.
- Indias valitseb sarnaselt Hiinaga “naiste puudus”.

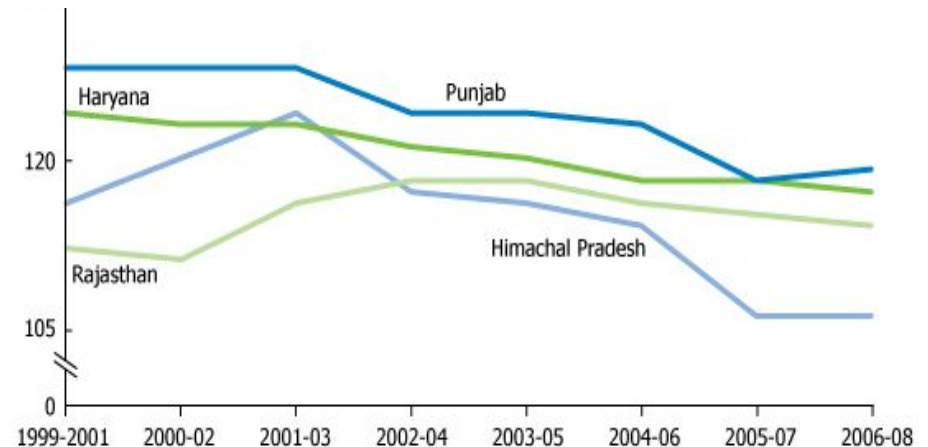
Poisslaste eelistamine

- Keskmiselt sünnib 100 tüdruku kohta 105 poissi, Indias on see näitaja 111.
- Indias on ütlus, et “tütred kasvatamine on kui naabri aia kastmine”.
- Vanemate väiksema hoolitsuse tõttu on tüdrukute suremus suurem.
- Samuti esineb tüdrukute tapmist.

Laste arv naise kohta

Sündinud poisse 100 tüdruku kohta

Pikaajaline rahvastikupoliitika - India näide

- Juba 1950. aastatel soovitati vähendada laste arvu peres ja kasutada selleks rasedusvastaseid vahendeid.
- 1970. aastatel viidi läbi sundsteriliseerimist.
- 1978. aastal tõsteti abiellumisiga (N 18 ja M 21 aastale).
- On tehtud selgitustööd ja püütud tõsta naiste haridustaset.
- Ühtse poliitika puudumine on olnud India perepoliitika nõrkuseks.
- Viimasel ajal püütakse kasutada meetmeid naiste positsiooni tõstmiseks.
- Kuigi inimesed on sageli nõus kahe lapse poliitikaga, on seda raske järgida, Neil, kes lasevad ennast steriliseerida, on juba keskmiselt neli last, kellest kaks on poisid. Kahe poja omamine on omamoodi norm.

Kaasaegne India perekond

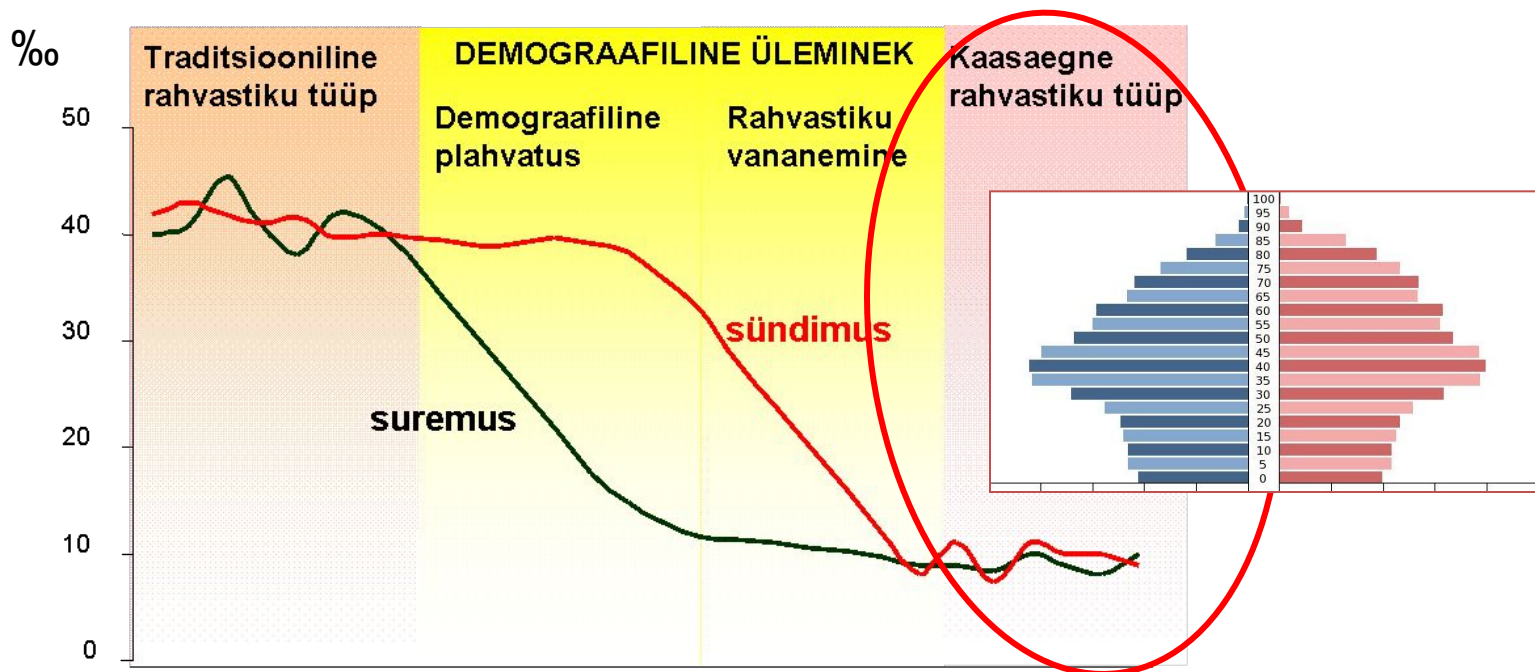
Esitluse valmimist toetas

Tiigrihüppe Sihtasutus

Kaasaegne rahvastiku etapp

- Sündimus madal, umbes 10 ‰ ja suremus madal (9-12 ‰), rahvaarv kasvab või kahaneb väga aeglaselt või on stabiilne.

- Laste osatähtsus rahvastikus on väike, vanurite osakaal suur (20–25%).
- Inimeste oodatav keskmine eluiga on kõrge.

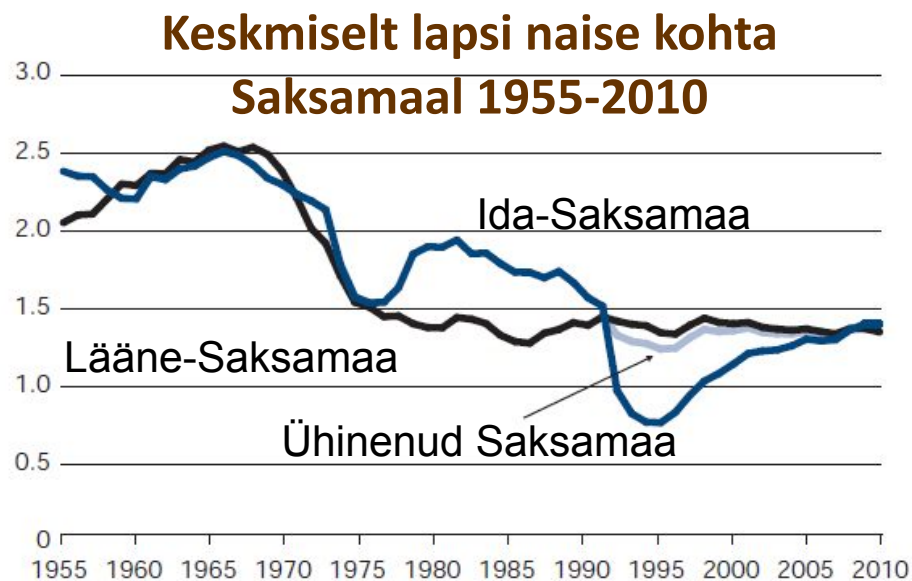
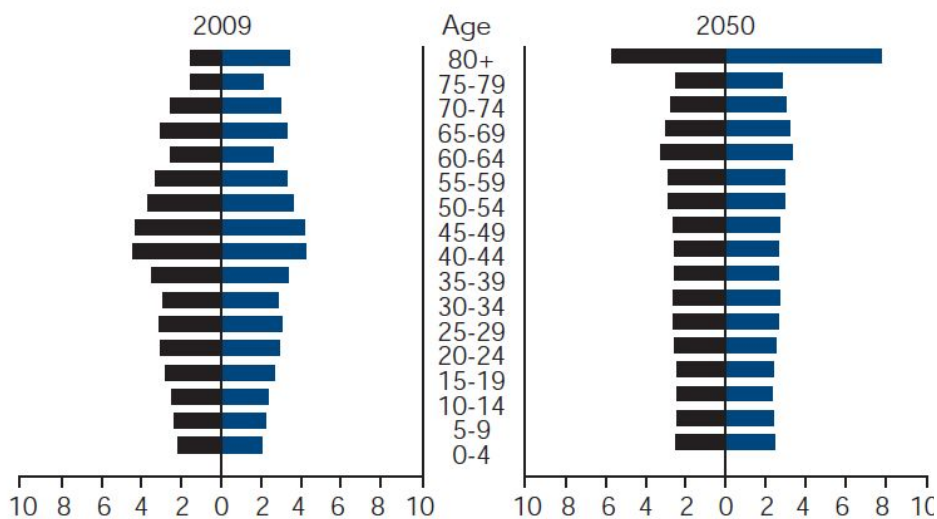
Esitluse valmimist toetas

Tiigrihüppe Sihtasutus

Kaasaegne rahvastik - Saksamaa näide

- Kõrge arengutaseme ja suurima rahvaarvuga riik Euroopas, rahvaarv 81,8 miljonit;
- Rahvaarv väheneb.
- Rahvastiku mediaanvanus 45 aastat.
- 0-14 aastaseid on rahvastikust 13,3%, üle 65 aastaseid 20,6%
- Sündimus 8,3 ‰ ja suremus 10,9 ‰, loomulik iive negatiivne -2,6
- Keskmise oodatav eluiga 80 eluaastat.

Esitluse valmimist toetas

Kaasaegne rahvastik - Saksamaa näide

Sündimuse toetamine

- Sündimuse suurendamiseks on igakuine riigipoolne toetus esimese ja teise lapse puhul 184 ja kolmanda lapse puhul 190 eurot ning neljanda ja rohkema toetuseks 215 eurot kuni laste 18 või kui õpivad, siis 25 aastaseks saamiseni.
- Sünnituspuhkus 14 nädalat (6 nädalat enne ja 8 pärast sünnitust), sel ajal makstakse toetus 13 eurot päeva kohta.
- Vähestel riikidel on õnnestunud nende meetmetega sündimust tõsta.

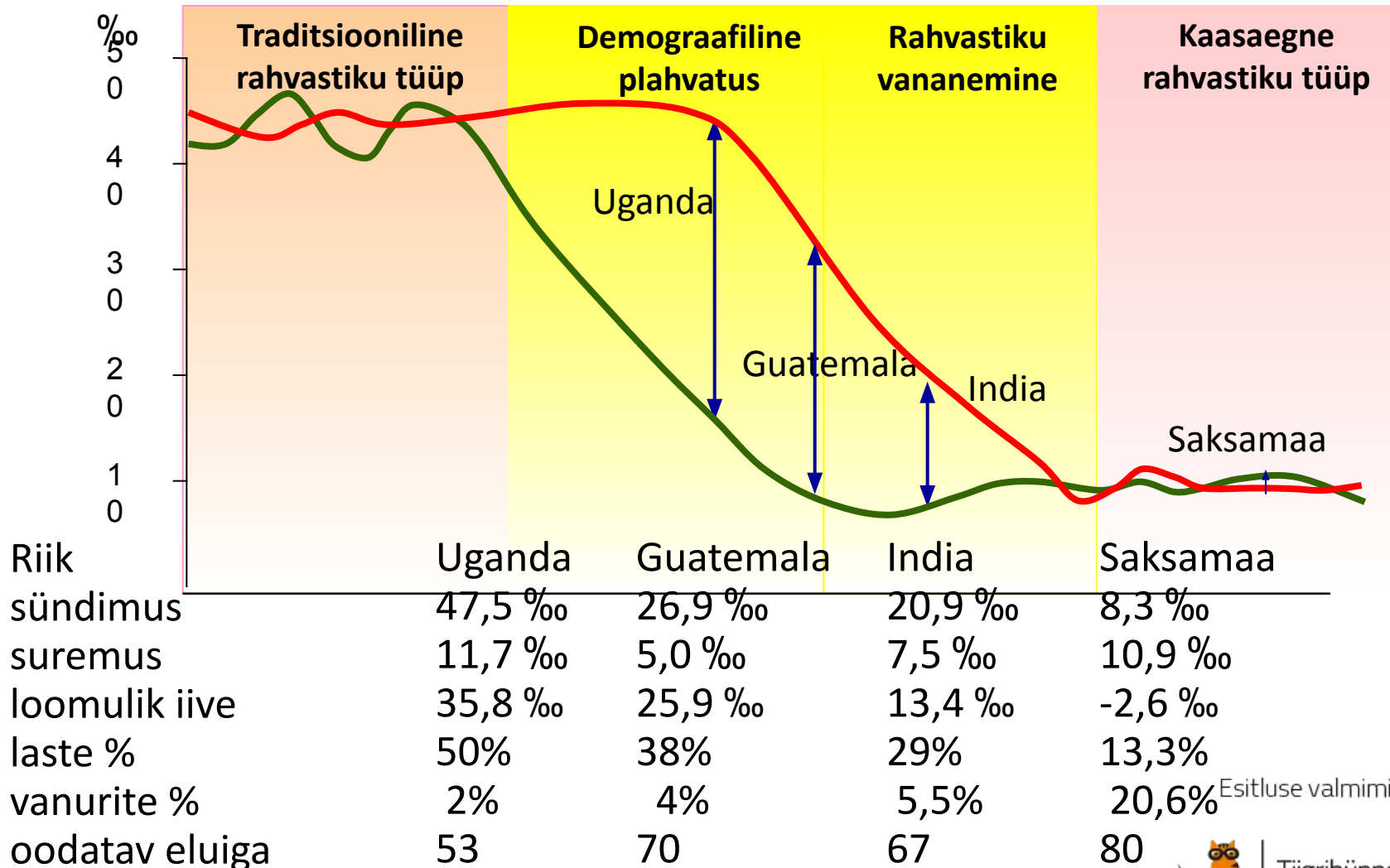

Saksa pere puhkusel

Esitluse valmimist toetas

Kokkuvõte

Riigid on demograafilises arengus eri etappides.

Esitluse valmimist toetas

Kasutatud materjalid

- CIA–The World Factbook
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>
- Population Reference Bureau
<http://www.prb.org/Contact.aspx>
- US Census Bureau
<http://www.census.gov/population/international/>

Esitluse valmimist toetas

Tiigrihüppe Sihtasutus